

महाराष्ट्र पोलीस अधिनियम १९५१ चे कलम ६० नुसार हद्दपारीच्या अपिलासंदर्भात विभागीय आयुक्त यांच्याकडे दाखल करण्यात येणारी अपीले व त्या अनुषंगाने प्राप्त होणारे अंतरीम आदेशा सदंर्भातील अर्ज, स्थगिती अर्ज, अभिवेदने वगैरे यासंदर्भातील प्रकरणे त्वरीत निकाली काढण्याच्या दृष्टीने अनुसरावयाच्या कार्यपद्धतीविषयक सर्व समावेशक निर्देश.

महाराष्ट्र शासन

गृह विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: मपोका-०४१६/प्र.क्र.६९/विशा-३ब

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.

तारीख: २६ एप्रिल, २०१६.

प्रस्तावना

महाराष्ट्र पोलीस अधिनियम १९५१ च्या कलम ५५, ५६ व ५७ अन्वये एखादया व्यक्तिस अथवा व्यक्तित्या टोळीस विनिर्दिष्ट क्षेत्रातुन निघुन जाण्याबाबत सक्षम प्राधिकार्यांना निर्देश देता येतात. अशाप्रकारे सक्षम प्राधिकार्यांनी पारित केलेल्या हद्दपारीच्या आदेशाविरुद्ध संबंधीत अर्जदारांकडुन विभागीय आयुक्त यांच्याकडे महाराष्ट्र पोलीस अधिनियम १९५१ च्या कलम ६० अन्वये वेळोवेळी अपीले व त्या अनुषंगाने अंतरीम आदेशा सदंर्भातील अर्ज, स्थगिती अर्ज, अभिवेदने वगैरे दाखल होत असतात. हद्दपारीत इसमाला वेळेत न्याय मिळण्याच्या दृष्टीने, विभागीय आयुक्त यांनी सदर अपीले व अर्जांवर त्वरीत सुनावणी घेऊन अर्जदाराचा हद्दपार कालावधी संपुष्टात येण्यापुर्वी अंतीम आदेश पारीत करुन सदर अपिले व अर्ज निकाली काढणे आवश्यक आहे.

मा. मुंबई उच्च न्यायालय येथे दाखल क्रिमीनल रिट याचिका क्रमांक १५०७ व १५०८/२००७ प्रकरणी सुनावणी वेळी महाराष्ट्र पोलीस अधिनियम १९५१ च्या कलम ६० अन्वये विभागीय आयुक्त यांच्याकडे दाखल होत असलेली अपीले, स्थगितीचे अर्ज, अभिवेदने याबाबतीत शीघ्र

गतीने कार्यवाही होण्याची आवश्यकता मा. मुंबई उच्च न्यायालयाने विषद केली आहे. यास्तव मा. मुंबई उच्च न्यायालयाने सुनावणी दरम्यान दिलेले निर्देश लक्षात घेवून, महाराष्ट्र पोलीस अधिनियम १९५१ च्या कलम ६० अन्वये विभागीय आयुक्तांकडे चालणारे अर्धन्यायीक कामकाज शीघ्र गतीने व अधिक पारदर्शक पद्धतीने चालण्याच्या दृष्टीने सुस्पष्ट निर्देश निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय

महाराष्ट्र पोलीस अधिनियम १९५१ च्या कलम ६० अन्वये विभागीय आयुक्तांकडे दाखल होणारी अपीले व त्या अनुषंगाने अंतरीम आदेशा सदर्भातील अर्ज, स्थगिती अर्ज, अभिवेदने त्वरीत निकाली काढण्याच्या दृष्टीने, मा. मुंबई उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निदेशानुसार या शासन निर्णयाद्वारे सर्व विभागीय आयुक्त यांना पुढीलप्रमाणे निर्देश देण्यात येत आहेत.

- १) महाराष्ट्र पोलीस अधिनियम १९५१ च्या कलम ६० अनुसार वेळोवेळी दाखल होणारे अर्ज, अपीले स्विकारण्यासाठी विभागीय आयुक्त कार्यालय यांच्याकडे स्वतंत्र व्यवस्था निर्माण करण्यात यावी व तदनुषंगिक कार्यवाहीवर संनियंत्रण करण्याची जबाबदारी आयुक्त कार्यालयातील एका राजपत्रीत अधिकाऱ्याकडे सोपविण्यात यावी. वरीलप्रमाणे अपील/अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर अशी अपीले/अर्जांची नोंद घेण्यासाठी स्वतंत्र नोंदवही ठेवण्यात यावी. तसेच हद्दपार कालावधी, प्रकरणाची तातडी, न्यायालयीन प्रकरणे इत्यादी बाबी लक्षात घेऊन प्रकरणे तातडीने निकाली काढण्याच्या प्रकरणाबाबत विशेष नोंद घेण्यात यावी.
- २) अपीलकर्ता किंवा अर्जदार अथवा त्यांच्या मान्यताप्राप्त अभिकर्ता यांचेकडून, टपालातून आलेले अपील किंवा अर्ज विभागीय आयुक्त कार्यालयात वरील व्यवस्थेनुसार कार्यालयीन कामकाजाच्या दिवशी सकाळी ११.०० ते ४.०० पर्यंत स्वीकारण्यात यावेत. अशा स्वीकारलेल्या अपीलांबाबत/अर्जांबाबत पोहच संबंधितांना त्याच दिवशी देण्यात यावी.
- ३) उक्त नमूद अपील/अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर वरीलप्रमाणे निर्देशित राजपत्रित अधिकाऱ्याने कमाल ३ दिवसात विभागीय आयुक्त यांच्याकडे प्रकरण सादर करण्यापूर्वी प्राथमिक छाननी करून कोणत्या कायद्यातील कोणत्या तरतुदीनुसार अपील/अर्ज करण्यात आलेला आहे याची शहानिशा करून घ्यावी. असा अपील/अर्ज संबंधित कायद्यान्वये विहित केलेल्या मुदतीत असल्याची खातरजमा करण्यात यावी आणि आवश्यक तेथे विलंब माफीचा अर्ज सोबत असल्याची खात्री करण्यात यावी. अशा अपील/अर्जासोबत सर्व हितसंबंधितांना देण्यासाठी अपील/अर्जाच्या पुरेशा प्रती असल्याची तसेच पुरेसे पोस्टेज, कोर्ट फी स्टॅम्प आणि सर्व

हितसंबंधितांचे राहण्याचे पत्ते असल्याची खात्री करण्यात यावी. तदनंतर अपील /अर्ज दाखल करून घेण्याबाबत विभागीय आयुक्त यांच्याकडून उचित निर्णय प्राप्त करून घ्यावा व अपील/अर्ज दाखल करून घेणेचा निर्णय झाल्यास अशा अपील/अर्जाची नोंदणी करून त्यास क्रमांक देण्यात यावा. तसेच सुनावणी आवश्यक असल्यास तसे अपीलकर्त्यास/अर्जदारास तात्काळ कळविण्यात यावे.

- ४) अपील अर्ज दाखल केल्यानंतर त्याप्रकरणी काही अंतरिम आदेशाची मागणी असल्यास असे अंतरिम आदेश, अपील/अर्ज नोंदणी झाल्यापासून जास्तीत जास्त तीस दिवसांच्या आत निर्गमित करण्यात येतील हे कटाक्षाने पहाण्यात यावे. तथापी एखादया विशिष्ट प्रकरणी तसेच हद्दपारीचा कालावधी लक्षात घेऊन तातडीच्या सुनावणीची अथवा एकतर्फी अंतरिम आदेशाची मागणी असल्यास अशा प्रकरणी गुणवत्तेनुसार कारणे नमूद करून अंतरिम आदेश निर्गमित करण्याचा निर्णय अग्रक्रमाने घेण्यात यावा. मात्र अंतरीम आदेश कमीत कमी कालावधीसाठी असावेत तसेच अंतरिम आदेशात समर्थनीय कारणे नमूद करण्यात येऊन पुढील सुनावणीची तारीख तात्काळ देण्यात यावी.
- ५) अपील किंवा अर्ज दाखल केल्यानंतर त्याप्रकरणी सुनावणीचे आयोजन सर्वसाधारणपणे कालानुक्रमाने करावे. मात्र विशिष्ट प्रकरणात तातडी किंवा कालमर्यादीत प्रकरण असल्यास कारणे नमूद करून अग्रक्रमाने सुनावणी घेण्यात यावी.
- ६) अपील किंवा अर्ज दाखल केल्यानंतर प्रथम हद्दपारीत इसमाचा हद्दपार कालावधी लक्षात घेण्यात यावा. काही प्रकरणात हद्दपार कालावधी सहा महिन्यांचा देखील असतो व काही प्रकरणात दोन वर्षांपर्यंत असतो. यास्तव ज्याप्रकरणात हद्दपार कालावधी कमी कालावधीचा आहे अशी प्रकरणे तातडीने सुनावणीसाठी घेण्यात यावीत. जेणेकरून कोणत्याही परिस्थितीत हद्दपार कालावधी संपुष्टात येण्यापूर्वी प्रकरणांची सुनावणी घेऊन अंतिम आदेश पारित होतील.
- ७) सुनावणीची सूचना अर्जदार व संबंधित प्रतिवादी यांना सुनावणीपूर्वी किमान ७ दिवस अगोदर पोहचेल अशा बेताने विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार व्यक्तीशः अथवा नोंदणीकृत डाकेने पाठविण्यात यावी. निश्चित केलेल्या सुनावणीच्या दिवशीच सुनावणी घेण्यात यावी. अपरिहार्य कारणास्तव तसेच पक्षकाराने पुरेशी कारणे निदर्शनास आणून दिल्यास त्याचा गुणवत्तेवर विचार करून सुनावणीचा पुढील दिनांक त्याचवेळी निश्चित करण्यात यावा. तथापि, पुरेशा व संयुक्तिक कारणा अभावी सुनावणी स्थगित किंवा तहकूब करण्यात येऊ नये व वारंवार सुनावणी पुढे ढकलू नये. अशा सुनावणी प्रसंगी अशा प्रकरणात सामील असलेल्या पक्षकारांव्यतिरिक्त अन्य

कोणाचेही पत्रव्यवहार विचारात घेण्यात येवू नये, जेणेकरून अशा कार्यवाहीवर व न्याय निर्णयावर बाह्य बाबींचा प्रभाव पडता कामा नये.

- ८) अपील किंवा अर्जाबाबत सुनावणी पूर्ण झाल्यानंतर सर्वसाधारणपणे ३० दिवसांत व उशिरात उशिरा विलंबाच्या कारणासह ६० दिवसांत आदेश पारित करण्यात यावेत. तथापि, विभागीय आयुक्त यांनी त्यांच्याकडे अपील/ अर्ज दाखल झाल्याच्या दिनांकापासून जास्तीतजास्त सहा महिन्यांच्या कालावधीत अंतिम आदेश पारित करून प्रकरणे निकाली काढणे आवश्यक राहिल. तथापी ज्याप्रकरणात हद्दपार कालावधी लवकर संपुष्टात येत आहे किंवा तातडीची परिस्थिती असल्याचे निर्दर्शनास आल्यास अशी प्रकरणे तत्पुर्वी सर्व प्राथम्याने निकाली काढणे आवश्यक राहिल. कोणत्याही परिस्थितीत हद्दपार कालावधी संपुष्टात येण्यापूर्वी प्रकरणांची सुनावणी घेऊन अंतिम आदेश पारित करण्याची दक्षता घेण्यात यावी.
- ९) पारित केलेले आदेश संबंधित वादी व प्रतिवादी यांना असे आदेश पारित केलेल्या दिवसापासून कार्यालयीन कामकाजाच्या जास्तीत जास्त सात दिवसांच्या आत नोंदणीकृत डाकेने पाठविण्यात यावेत.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१६०४२६१४१३५५४०२९ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(डॉ. विजय सतबीर सिंघ)
प्रधान सचिव (अपील व सुरक्षा)

प्रत,

मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मुख्यमंत्री सचिवालय, मंत्रालय, मुंबई-३२
मा.राज्यमंत्री (गृह) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
मा.मुख्य सचिव, यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२.
मा.अपर मुख्य सचिव (गृह), यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२.
मा.पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
सर्व विभागीय आयुक्त,
निवडनस्ती